

PRISUTNOST MARULIĆEVIH KNJIGA U EUROPSKIM I NEKIM IZVANEUROPSKIM KNJIŽNICAMA

Ivo Sanader

UDK: 821.163.42 Marulić, M.:027(100)
Izvorni znanstveni rad

Ivo Sanader
Zagreb

U kontekstu Marulićevih obljetnica i sve veće čuvenosti *oca hrvatske književnosti* u svjetskim razmjerima, ovim radom želim podastrijeti marulološkoj javnosti neke podatke o prvotnoj recepciji, tj. zastupljenosti Marka Marulića u nacionalnim knjižnicama, ili onima sveučilišnog i znanstvenog tipa diljem Europe i u nekim zemljama izvan našeg kontinenta. Nakon poduzetog istraživanja¹ ograničit ću se na podatke i činjenice, što nisu do sada registrirani u postojećoj literaturi.²

¹ Sredinom 1999. zamolio sam naše diplomatske predstavnike u svijetu da nam u pripremi velikih Marulovih obljetnica koje su se imale obilježiti u 2000. i 2001. godini, dostave popis Marulićevih djela u Nacionalnim i sveučilišnim knjižnicama dotičnih zemalja. Pristigle popise predao sam akademiku Mirku Tomasoviću, vodećem i zaslužnome marulićologu, a u ovoj prigodi na pomoći želim zahvaliti našim veleposlasticima i njihovim suradnicima u hrvatskim diplomatskim predstavništvima.

² Temeljna literatura, kojom sam se služio, obuhvaća ove referentne jedinice: Branko Jozić – Bratislav Lučin, *Bibliografija Marka Marulića*, Split, 1998; Mirko Tomasović, *Zapisi o Maruliću*, Split, 1984., *Sedam godina s Marulom*, Split, 1996., *Marko Marulić Marul*, Zagreb-Split, 1999., *Nove godine s Marulom*, Split, 2000.; Charles Bénéd, *Les études maruliennes*, Zagreb, 1998.; *Colloquia Maruliana*, I.-IX., Split 1992.-2000. Taj je godišnjak, namijenjen istraživanju Marulićeve literature, objavio velik broj komparatističkih priloga srodne orijentacije ovomu radu. To su u prvom redu radovi Franza Leschinkohla, koji je iscrpno proučio na temelju sveobuhvatne ankete prisutnost Marulićevih knjiga u njemačkim knjižnicama (br. III, V, VII i IX godišnjaka); pa Charlesa Bénéd a o recepciji u Francuskoj, Engleskoj, Belgiji i Nizozemskoj (br. IV, V, VII i IX). Djelomično ovu temu dodiruju u pogledu Mađarske Klara Gönc Móačani (br.

Počeo bih ne bez razloga s Kongresnom bibliotekom u Washingtonu, koja se s pravom diči primjernom sveobuhvatnošću i pokrivenošću. Štoviše, ta je glasovita ustanova izrazila pripravnost da u okviru obilježavanja svoje dvostoljetnosti priredi izložbu knjiga iz opusa *oca hrvatske književnosti* iz svojeg fundusa te da bude domaćinom jednodnevnom međunarodnom znanstvenom skupu o Maruliću. Izložba bi se održala tijekom travnja 2001., a temeljila bi se na oko 25 bibliotečnih jedinica, navedenih u katalogu pod natuknicom *Marko Marulić*. Čime sve raspolaže Kongresna biblioteka u Washingtonu?

Ima čak tri prvotiska starih izdanja Marulićevih knjiga: *De institutione bene beateque vivendi* (Mletci, 1507.) *Quinquaginta parabole* (Mletci, 1510.) i *Epistola ad Adrianum VI.* (Rim, 1522.) Povrh toga, pohranjuje još dva izdanja *Institucije* (Antwerpen, 1593; Venezia, 1593.). Od starih izdanja tu su još dva historiografska Marulićeva manja latinska spisa (polemika o zavičajnom ishodištu sv. Jeronima i verzija *Ljetopisa* popa Dukljanina), objavljena u bečkoj ediciji (1748.) *Scriptores rerum Hungaricarum, Dalmaticarum, Croaticarum...* Kongresna biblioteka zatim posjeduje prvo moderno izdanje hrvatskih Marulićevih pjesničkih tekstova iz niza *Stari pisci hrvatski sv. I.*, koje je priredio Ivan Kukuljević, fototipsko izdanje prvotiska *Judite* iz 1950. i bibliofilsko izdanje iz iste godine, *Juditu* iz 1968., Marulićev svezak iz PSHK (1970.), izbor iz opusa *Plavca nova* (Split, 1971.), *Davidias* (Zagreb, 1974.), šest svezaka iz *Sabranih djela* Književnog kruga iz Splita (1989. – 1994.), engleski prijevod *Judite* (1991.). Instruktivnosti pridonosi i Marulićev *Zbornik* iz 1950., te Verdianievo izdanje *Firentinskog kodeksa* (1973.). Dakle, riječ je o dobro popunjenom rasporedu starih i novih izdanja Marulićevih tekstova i kontinuiranom praćenju.

Što se tiče starih izdanja Marulićevih spisa prednjači, međutim, londonska British Library³ (*Institucija* iz 1513., 1555., *Evangelistarium* iz 1519., 1529., 1532., *Quinquaginta parabole* 1517., *De humilitate et gloria Christi* 1519.). Ona drži također prvo i drugo izdanje *Davidijade*, latinsku kroniku, verziju *Ljetopisa* popa Dukljanina. No, nova izdanja Marulićevih latinskih rukopisa nije nabavljala. Po nabavi recentnijih edicija stanovito je razočaranje nama Hrvatima dobro poznata mletačka *Marciana*, gdje u katalozima nalazimo *Instituciju* (Köln, 1531; Solingen, 1540; Pariz, 1586.), *Quinquaginta parabole* (1510.), *Poslanicu papi Hadrijanu*, *Dialogus de Hercule* (latinski izvornik iz 1524. i talijanski prijevod iz 1549.), Šrepelovo izdanje propovijedi *De ultimo Christi iudicio* (Zagreb, 1901.). *Marciana* od hrvatskih izdanja raspolaže Kukuljevićevim *Pjesmama Marka Marulića* (SPH I), *Zbornikom* iz 1950. i ničim više. Istina, tu su objavci latinskih Marulićevih

II) i L ò k ö s István (br. VI, VII); u pogledu Italije Herci G a n z a (br. II), Iva G r - g i ć (br. VII) i Rosanna M o r a b i t o (br. IX); Karlo B u d o r što se tiče Španjolske (br. II), Portugala Nikica T a l a n (br. VIII), a Slovenije Fedora F e r l u g a P e t r o n i o (br. III).

³ Usp. Branko F r a n o l i ć, *Works of Croatian Latinists Recorded in The British Library, General Catalogue*, Zagreb-London-New York-Toronto-Sydney, p. 42-45.

pjesama, što ih je priredio Giuseppe Praga i tiskao u talijanskim periodicima, a pogrešno je autoru *Judite* pripisana pjesma *Stabat mater* fra Marka Marulića (Venezia, 1841.).

Značajka je i drugih talijanskih relevantnih biblioteka da čuvaju razmjerno velik broj Marulićevih knjiga u latinskom izvorniku i njihovim talijanskim verzijama, ali da hrvatskih i novih izdanja gotovo i nema. Bolonjska *Biblioteca Universitaria* posjeduje tako deset naslova iz Marulićeva opusa: dva izdanja na izvorniku *Institucije* (Pariz, 1586., Antwerpen, 1593.), tri izdanja na talijanskom istog djela (Venezia, 1574.; Venezia, 1584.; Venezia, 1597.), pariško izdanje *Evangelistara* (1545.), prvotisak *Poslanice papi Hadrijanu VI., Quinquaginta parabole* (1517.), te talijanske verzije Marulovih latinskih spisa (*De humilitate et gloria Christi, Dialogus de Hercule*) iz 1596., odnosno iz 1549. *Biblioteca Nazionale* u Napulju pohranjuje 17 naslova, također samo starih izdanja, uglavnom poput onih u Bologni; nešto je više latinskih edicija *Institucije*, a povrh toga ima i talijansku verziju *Evangelistara* iz 1571. *Biblioteca Nazionale* u Firenci drži također stare čuvane Marulićeve knjige (njih desetak), ponajprije *Instituciju* i *Evangelistar* (i njegovo izdanje iz 1516.!); Sveučilišna knjižnica u Genovi među pet knjiga iz Marulićeve ostavštine drži četiri talijanska prijevoda (*Institucije, Evangelistara, Dijaloga o Herkulu, Pedeset priča*). Među njima svratiti je pozornost na *Cinquanta parabole*, objavljene u tom gradu 1881. Modenska *Biblioteca Estense Universitaria* raspolaže sličnim izborom, a znakovita je obavijest iz pisma njezina ravnatelja dr. Ernesta Milana: *Per quanto riguarda le opere moderne, nulla compare ai nostri cataloghi*. Isto je što se tiče milanske *Ambrosiane* (4 naslova), pisanske Sveučilišne (3 naslova) i Sveučilišne knjižnice u Sassariju (2 naslova). Osim djelomično *Marciane*, talijanske elitne biblioteke u svojim fondovima uopće nemaju ovostoljetnih izdanja Marulićevih djela i na stanovit su način neuporabive u odnosu na njegov hrvatski opus. Moglo bi se stoga zaključiti da i ne pokazuju želju da se u tom pogledu korigiraju, sudeći po nabavi, iako se slika Marulića u XX. stoljeću temeljito promijenila u odnosu na novoobjavljene tekstove i kritičke interpretacije njegovog književnog profila.⁴

Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) u Beču, međutim, gaji glede Marulića sasvim drugu politiku, jer je opskrbljena čak s osam izdanja iz novijeg vremena, među kojima su i relevantna izdanja *Judite* i *Davidijade*, te neka Književnog kruga iz Splita. Od davnih izdanja bečka biblioteka čuva četiri *Institucije* (Basel, 1513., dva primjerka; Köln, 1530., 1686.; Antwerpen, 1577.); njezin talijanski prijevod iz 1574. i njemački prijevod iz 1583. Tu je još

⁴ O tome sam razgovarao višekratno, posebno u jesen 1999., sa zamjenikom talijanskog ministra vanjskih poslova Umbertom Ranierijem koji je pokazivao stanovito zanimanje za Marulića. Za zajedničkog posjeta i razgovora u Splitu i Trogiru te godine čak smo se dogovorili da bi se Italija, putem svog ministarstva vanjskih poslova, na prikladan način uključila u zajednički projekt obilježavanja 550. obljetnice Marulićeva rođenja. Da bi sve bilo u stilu Marula, Ranieri je bio zadužio člana svog izaslanstva, svoju suradnicu znakovita imena, gospođu Marola da prati taj projekt. Nakon siječanjkih izbora 2000. izgubio sam uvid u daljnji slijed i možebitnu realizaciju te zamisli.

Evangelistarium (Köln, 1529.; Köln, 1556.), njegov talijanski prijevod iz 1571.; *Quinquaginta parabole* iz 1517.; talijanski prijevod *De humilitate et gloria Christi* (1596.). Jednom riječju student ili znanstvenik će u ovoj bečkoj knjižnici naći dostatno literature za diplomsku radnju, magisterij ili doktorat. Nama će zadovoljstvo pomutiti tek činjenica da se otac hrvatske književnosti ne znamo po kojem kriteriju navodi ovako: *Marulo Marco* (uz *Juditu*, primjerice, stoji: *serbokroat.*).

Marulolozima će se pak biti dosta ugodno zabaviti katalozima čeških knjižnica. *Moravska knjižnica* iz Brna u svojoj riznici rariteta bilježi prvo do sada identificirano izdanje *Institucije* (Mletci, 1507.), te izdanja rečene knjige iz 1513. (Basel) i Köln (1609.) kao i *Opera omnia* (Antwerpen, 1601.). Praška *Slavenska knjižnica*, za razliku, nudi korisnicima samo hrvatske tekstove: *Pjesme* (Zagreb, 1869.), *Juditu* iz 1901., te 1950., izbor iz edicije PSHK (1970.). Znanstvena knjižnica u Olomoucu iznenadit će nas prvim izdanjem *Institucije* (dva primjerka), onim iz 1513., prijevodima na talijanski (1586.) i njemački (1583.), također prvim izdanjem *Evangelistara*, kao i onim baselskim (1519.), prvim izdanjem *Dijaloga o Herkulu* (1524.), Nutiusovim pothvatom *Opera omnia* (1601.), prvim izdanjem *Davidijade* (1954.). Od hrvatskih djela posjeduje *Pjesme* (1869.), *Juditu* iz 1901. i 1950. Još više iznenađenja pruža Narodna knjižnica Češke Republike iz metropole: *De institutione* (Basel, 1513., dva primjerka; Antwerpen, 1593.; Köln, 1609.; Köln, 1686.; Venezia, 1580., talijanski prijevod; Dillingen, 1594., njemački prijevod); *Evangelistarium* (1516., 1519., 1532., 1545., te talijanski prijevod iz 1571.); *Quinquaginta parabole* (1510.); *Opera omnia* (1601.). Praška narodna knjižnica, dakle, posjeduje dvadesetak primjeraka izdanja triju Marulićevih najraširenijih latinskih pobožnih knjiga. Skupa s bibliotekom iz Brna i Olomouca taj se broj penje na četrdesetak primjeraka, što svjedoči o iznimnoj raširenosti Marulićeve literature u Češkoj i na stanovit način objašnjuje zbog čega su *Institucija* i *Carmen de doctrina DNIC* prevedene na češki jezik potkraj XVI. i početkom XVII. stoljeća. Izneseni podatci skreću pozornost komparatistima i marulolozima na potrebu temeljitog istraživanja Marulićeve recepcije u Moravskoj i Češkoj. Noviji su odjeci, međutim, gotovo izostali, jer Narodna knjižnica iz Praga ima tek: *Pjesme* (1689.), Šegvićev prijevod *De humilitate et gloria Christi* (Zadar, 1892.), *Juditu* iz 1901. i *Davidijadu* iz 1954.

Popis Marulićevih knjiga iz slovačkih knjižnica nešto je skromniji, ali još uvijek respektabilan. U bratislavskoj Sveučilišnoj: *Institucija* iz 1593. (dva primjerka), *Evangelistarium* (1532.), *Judita* (1901.), izbor u PSHK (1970.), Šegvićev prijevod *Poniženi i uzvišeni Isus* (Zadar, 1892.). Knjižnica *Malice slovačke* posjeduje *Instituciju* (1513.) kao i *Zápdoslovenské múzeum* u Trnavi.

Nacionalna knjižnica Republike Poljske raspolaže ovim djelima: *Institucija* (1507., 1513.), *Evangelistarium* (1541.), *Quinquaginta parabole* (1517.). Ipak, valja upozoriti na navod iz dopisa te knjižnice, gdje stoji da prema središnjem katalogu starih tiskanih izdanja u Poljskoj postoji preko 70 primjeraka Marulićevih djela. Dakle, i u slučaju Poljske nužno bi bilo poduzeti istraživanje o recepciji Marka Marulića. Zabilježiti je i da najpoznatija ruska knjižnica (sada Državna,

prije *Biblioteka Lenjin*) nije bez Marulićevih glasovitih knjiga: *Institucija* (1513., 1530., 1531., 1585. i 1586.).

Zanimljivo je da s nabavom novih izdanja najbolje stoje knjižnice u Švicarskoj, do kojih su došle posebno edicije Književnog kruga s latinskim Marulićevim djelima i neki radovi o Maruliću, sinteze i zbornici. U tome prednjači ženevski Centar za povijest reformacije, a zamijetiti je da su u ovom povoljnom slučaju pokretačem bili osobni naponi i privatna inicijativa. Na tome valja zahvaliti Charlesu Bénéu i Dubravku Pušku. Iz te se činjenice nameće zaključak da, kad je već zatajila nabava novih izdanja Marulićevih djela za većinu europskih središnjih knjižnica, nužno bi bilo osvježiti njihove fondove sustavnim promicanjem, darovima i osobnim zauzimanjem pojedinaca. Kao pozitivan primjer može se istaknuti Sveučilišna biblioteka u Amsterdamu, koja zahvaljujući jakoj slavističkoj katedri ima zamjetan broj novih izdanja, prati edicije *Opera omnia* Književnog kruga u Splitu. Tu tendenciju pokazuje i Norveška nacionalna knjižnica u Oslu, a kao zanimljivost ističe se činjenica da je *Judita* (1974.) uvrštena u lanac javnih knjižnica *Deichmanske bibliotek*.⁵

Kao mali kuriozitet stiže nam jedan podatak iz Tirane. Tamošnja nacionalna biblioteka posjeduje samo jednu Marulićevu knjigu, a to je spominjani Šegvićev prijevod *De humilitate et gloria Christi*, tj. *Poniženi i uzvišeni Isus* (Zadar, 1892.). Na prvoj je stranici ime prvoga posjedovatelja i nadnevak: Srećko Dragičević, 6. II. 1894. Dva pečata (s naslovnice i posvetne stranice) ukazuju da je primjerak pripadao isusovcima i misijskoj biblioteci u Albaniji.

Izraelske su knjižnice nabavile Marulićeve epove starozavjetne tematike: *Davidias* (1954.) i *Juditu* na engleskom Sveučilišna knjižnica u Tel Avivu, te *Juditu* na engleskom i NB u Jeruzalemu. U japanskim bibliotekama našlo se također ponešto Marulićevih knjiga. Najviše je zastupljena *Judita* u engleskom prijevodu (u devet sveučilišnih biblioteka iz gradova Keio, Njigata, Kobe, Chiba, Tekuba, Tokyo, Hokkaido, Meiji, Waseda). U Waseda University nalazi se i izdanje *Judite* iz 1983. s prijevodom Marka Grčića na suvremeni jezik. U katalogu piše da je izvorni tekst na *starohrvatskom*, a prijevod na *srpsko-hrvatskom*!

Čileanska Nacionalna biblioteka u Santiagu ima jedno vrijedno izdanje Marulićeve *Institucije*, antverpensko, tzv. Steelsievo izdanje na 758 stranica, iz 1584., uvezano u pergamentu. U brazilskim knjižnicama, čini se, izostale su Marulićeve knjige, ako je suditi po šutnji onih, kojima je upućen zamolbeni dopis. Jedino knjižnica Senata javila je da među svojim knjigama ima *uma pequena biografia de Marcos Marulić – Poeta croata*. Taj se mali životopis nalazi u djelu *Enciclopedia Universal Europeo-Americana*, Bilbao, 1907.-1930. v. XXXIII. U kraćoj natuknici spominje se i izdanje *Evangelistara* (Venezia, 1501.), koje do sada nije identificirano, a spominje se višekratno u literaturi, počevši od Kukuljevića 1869.

⁵ Slično i Sveučilišna knjižnica u Kopenhagenu, koja drži deset naslova, tiskanih od 1901. do 1986. U Kraljevskoj knjižnici istog grada: *Institucija* (1513., 1586.), *Evangelistarium* (1519.), *Epistola ad Adrianum VI* (1522.).

Ova mala šetnja kroz slavne i znamenite međunarodne knjižnice još nas jednom uvjerava o velikoj rasprostranjenosti Marulićevih latinskih knjiga, tiskanih u XVI. i XVII. stoljeću. One su očevidno dospjele na sve strane svijeta, a pomalo nas začuđuje količina sačuvanih primjeraka, što znači da su tiskane u velikim nakladama i da je njihova distribucija bila učinkovita. Ne smijemo zaboraviti da ovim istraživanjem nisu obuhvaćene samostanske i slične biblioteke, gdje se zacijelo čuva dodatni broj izdanja i primjeraka. Nadati se da će iznesena građa biti korisnom u daljnjem proučavanju Marulićeve recepcije u nizu europskih zemalja, osobito u Češkoj, Slovačkoj i Poljskoj, te skandinavskim zemljama, gdje bi se nedvojbeno našlo i drugih tragova književne prisutnosti *oca hrvatske književnosti*.

Ivo Sanader

MARULIĆ'S BOOKS IN EUROPEAN LIBRARIES
AND IN LIBRARIES OUTSIDE EUROPE

In the context of the celebration of Marulić's anniversary and in the light of the still growing renown of »the father of Croatian literature« in different countries, the author puts forward some new information concerning the early reception of Marko Marulić through the presence of his works in national, university and specialist libraries of some European and non-European countries. The work presents only those facts and data that have not been registered in other surveys on the subject. Which of Marulić's works, for example, can be found in the American Congress Library or the Biblioteca Universitaria in Bologna or the Biblioteca Nazionale in Naples or the famous Marciana, or the equally famous Ambrosiana in Milan? Which of his works are kept at the Österreichische Nationalbibliothek in Vienna or at the Library of Moravia in Brno or at the Prague Slavonic Library or at the National Library of the Republic of Poland?

This rapid search of the famous world libraries has confirmed once more the wide dissemination of Marulić's Latin books printed in the sixteenth and seventeenth centuries. The research does not encompass monastic and similar libraries, where an additional number of editions and specimen would almost certainly be found. We, however, believe that the offered evidence will be of some use to those who decide to embark on the study of Marulić's reception.